

2 Beskrivning

2.1 Kortfattad historisk beskrivning

Förlösa är en f.d. församling i Kalmar kommun, som sedan 1997 ingår i Förlösa-Kläckeberga församling. Församlingen utgörs i den östra delen av en småbruten, öppen odlingsbygd och i den västra delen av skogsbygd. Här finns drygt 100 fornlämningar. Minst 15 stenåldersboplatser härrör både från jägar- och bondestenålder. Flera, delvis stora rösen och älvkvarnsförekomster representerar bronsåldern, medan några järnåldersgravfält synes vara från periodens äldre del.

Kyrkan uppförd i sten, med torn och smalare tresidigt kor, byggdes 1855-59 efter J.F. Åboms ritningar. Den ersatte då en tidigare stenkyrka byggd kring år 1200. Altartavlan är målad av J.Z. Blackstadius. Ett krucifix från 1300-talet är bevarat.

2.2 Relations- och statusbeskrivningar

Kyrkobyggnad, installationer och viss inredning beskrivs i tabellform under flik 4 med följande rubriker:

2.2.1 Kyrkobyggnaden. Stomme, exteriör

2.2.2 Kyrkobyggnaden. Interiör. Varje rum beskrivs separat.

2.2.3 El-installationer, värmeinstallation

2.2.4 Kyrkobyggnaden, bemålad inredning

2.3 Tidigare utförda underhålls- och renoveringsarbeten

Nedanstående uppgifter utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

Källor

ATA

**Antikvarisk topografiska arkivet,
Riksantikvarieämbetet.**

KLM

Kalmar läns museums arkiv.

KB

Kyrkobyggnader 1760-1860

År	Åtgärder	Källa
1853	Ritningar utfördes av byggmästare Nordström i Kalmar godkändes av kyrkorådet	KB
1855	Den gamla kyrkan från 1200-talet revs	KLM
1856	Problem med taktäckningen uppstod, man beslutade att täcka taket med skiffer	KB
1855-59	Kyrkan uppfördes av byggmästare M Olander från Kalmar enligt ritningar omarbetade av J.F Åbom från Överintendentsämbetet	KLM
1860	Takstolarna förstärktes efter en svår höststorm och innertakets puts togs ner. Kyrkans altarmålning köptes in	KLM

	med hjälp av medel från C A Löwenhielm. Konstnären var Stockholmskonstnären Johan Zackarias Blackstadius.	
1867	Orgel införskaffades, tillverkad av A Jönsson	KB
Ca 1900	Interiören målades om och gavs en gråblå färgsättning. Dekormåleri utfördes kring fönster och bibelspråk målades på läktarbarriären. Taket försågs med kassettmålning.	KB
1937	Värmeledning installerades	ATA
1943	Dopaltare uppfördes vid södra korväggen och ny dopfunt skänktes av Förlösa syförening	KB
1952	Kyrkan blygsamma elektriska belysning kompletterades	ATA
1954-59	Renovering av kyrkans exteriör och interiör genomfördes under ledning av ark G Gerdsjö, konservator var Sven Wahlgren. Fasaden försågs med ny puts. Fönstren i koret försågs med glasmålningar. Kyrkorummets fönster försågs med innerfönster. Koret förhöjdes och utvidgades och de två främsta bänkraderna togs bort. Altarringen som tidigare varit öppen fram till byggdes igen. Kyrkorummet försågs med ny sluten bänkinredning med trägolv. Läktaren byttes ut, förstörades och försågs med två nya läktartrappor inne i kyrkorummet istället för i vapenhuset. Läktaren underbyggdes. Bänkinredningens färgsättning ändrades. Skärmarna målades ljusgrå med mörkare blå fält, läktarbarriären fick samma färgsättning. Taket målades himmelsblått. Bjälklaget i vapenhuset höjdes.	KB KLM ATA
1955	Ny orgel och orgelfasad införskaffades. Ny orgel tillverkades av N Hammarberg, och ny orgelfasad ritades av G Gerdsjö. Två tavlor för psalmnummer köptes in.	KLM
1973	Kyrkorummet försågs med ny läktarunderbyggnad i vilken inreddes kapprum, toalett och ett speciellt barnrum. I samband med detta slopades fyra bänkrader. En av läktartrapporna togs bort och den andra vändes. Korgolvet utanför altarringen försågs med rosa heltäckningsmatta.	KB, ATA
1975	Kyrkan försågs med ett nytt plåttak. Högtalaranläggning installerades	KLM
1986	Kororgel införskaffades byggd av Sune Fondell, Ålem	KB
1996	Belysningsarmaturen i kyrkorummet kompletterades med fler lampor och en ny ljuskrona för koret köptes in. Sakristian försågs med ny textilförvaring.	ATA
2000	Kyrkan genomgick utvändig och invändig renovering under ledning av arkitekt Hans Wigselius. Interiör : Samtliga snickerier sågs över och målades om. Bänkkvarterens dörrar justerades. Bänkinredning, altarring, läktarbarriär och orgelfasad gavs en ny färgsättning. Samtliga dörrar målades om i ljusgrått. Kolonnerna som bär upp läktaren försågs med förgyllning. Befintligt trägolv i koret och på läktaren frilades från heltäckande matta. Värmepannan byttes ut	ATA, KLM

	<p>och elsystemet och ljudanläggningen moderniserades. Exteriör: Väggar lagades och målades om. Taket sågs över och målades om och plåtar i de bågblinderingarna på västra långhusfasaden ersattes med nya. Plåttaket målades om liksom sidor på tornkupolerna. Handikappramp uppfördes vid tornentrén. Predikstol, altaruppsats och nummertavlor konserverades. Orgelfasaden till den stora orgeln målades om och laserades i samma färg som bänkkvarterens utsida. Kyrkan återinvigdes.</p>	
--	---	--

2.4 Övergripande kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan bör hela tiden vara föremål för omvärdering där nya aspekter, rön och fakta tillåts sätta sina avtryck.

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Förlösa kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socken. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

Bakgrund

Från Kalmar sunds kustbygder i öster till de vidsträckta skogarna mot Kristvalla i väster sträcker sig Förlösa socken. Kyrkan, uppförd 1855-59 ersatte en äldre medeltida stenkyrka uppförd omkring år 1200. Den medeltida kyrkan utvidgades år 1769 åt väster för att rymma en växande församling. Detta hjälpte föga då befolkningsökningen tilltog på 1800-talet vilket slutligen gjorde att den gamla kyrkan revs och dagens kyrka uppfördes.

Från mitten av 1700-talet hade befolkningen i Sverige ökat stadigt. Denna utveckling fortsatte in på 1800-talet och gjorde att församlingarna blev allt större och det blev svårt att få rum i de äldre, ofta medeltida, kyrkorna. Denna trångboddhet förde under 1800-talet med sig ett intensivt kyrkobyggande i hela Sverige vilket återspeglas i uppförande av Förlösa nya kyrka.

Kyrkomiljön

Förlösa kyrka och kyrkogård ligger på en liten höjd i ett öppet jordbrukslandskap ungefär mitt i socknen. Söder om kyrkan rinner Surrebäcken. På södra sidan om kyrkan går vägen mellan Förlösa stationssamhälle och socknens skogsbygd. Förlösa kyrkby ligger i anslutning till kyrkan. Det väggors som ligger sydväst om kyrkan kantas av äldre bostadshus som tidigare använts som arbetarbostäder till de stora gårdarna i närheten, Källtorps säteri och Förlösa gård. Direkt söder och väster om kyrkan ligger också byns båda skolbyggnader. I söder ligger

den gamla folkskolan uppförd 1845 som sedan 1970-talet fungerat som församlingshem. Väster om kyrkan ligger småskolan som sedermera blev bostadshus 1970. Längs vägen mot Källtorps säteri ligger de forna kyrkstallarna. Norr om kyrkan ligger prästgården uppförd 1870. Det gamla sockenmagasinet uppfört år 1794 står kvar i det sydvästra hörnet av kyrkogården. Magasinet har bland annat fungerat som skyddsrum under andra världskriget och därefter som bårhus, numera använd lokalerna för förvaring av museala föremål från Förlösa socken och församling. Där har även funnits en klockstapel. Sydöst om kyrkogården ligger en liten stuga som troligen varit bostad för klockaren, idag används stugan för kyrkans verksamhet.

Sammantaget kan sägas att Förlösa kyrka ingår i en traditionell sockenkyrkomiljö där antalet olika sorters byggnader är stort. Prästgård, två skolhus, sockenmagasin och kyrkstallar finns kvar.

Kyrkobyggnaden

Exteriör

Förlösa kyrka är uppförd i nyklassicistisk stil men har tydliga nygotiska drag. I sin planform följer Förlösa kyrka till stora delar de nyklassicistiska kyrkornas typiska utformning. Detta nyklassicismens grundmönster bestod i ett rektangulärt långhus utan utbyggnader med vapenhus som en del av tornet i väster och sakristian inrymd i en absidial utbyggnad i öster. Långhusets portaler var symmetriskt placerade i söder och norr och som huvudentré fungerade vapenhusets port i väster. I Förlösa kyrka följs detta mönster med undantag för att sakristian är placerad i norr och att koret sträcks ut i den absidiala utbyggnaden i öster.

Kyrkans nygotiska drag speglas i tornets och långhusets spetsbågiga fönster. Spetsbågiga blinderingar återfinns både på långhusets västfasad och på korabsidens östra sida. Över tornportalen finns ett rosettfönster som förstärker de nygotiska stildragen tillsammans med torngluggarnas spetsbågiga öppningar. Långhusets samtliga fönster har nygotiska spröjsning och de båda portalerna med gavelmotiv har gotiska mönster formade i slätputsen.

Kyrkans murar är uppförda i natursten och tegel, fasaden är spritputsad och omfattningar, lister och hörnpartier är slätputsade. De spritputsade partierna är avfärgade i en svagt gulaktig ton, de slätputsade är avfärgade i vitt. Långhuset och tornets takfot samt portalerna har goticerande putsdetaljer i form av spetsbågefris och fyrpass. Kyrkotornet kröns av en mångkantig, hög och smal spira som kantas av fyra tornkupoler ett formspråk karaktäristiskt för nygotiken.

Exteriörens utformning är välbevarad och typisk för tidens försmak för stilblandning. Förändringar har främst skett när det gäller taken där långhus och sakristia tämligen omgående efter kyrkans uppförande täcktes med skiffer. I dag är taken täckta med plåt. I övrigt har en handikappramp uppförts vid den västra portalen vilket förändrat entrén något.

Interiör

Även kyrkorummets interiör speglas av den tidstypiska blandstil där nyklassicismen samsas med i detta fall framförallt nygotiken. Kyrkorummet är uppfört med nyklassicistiska grundformer och dess interiör är enkel, öppet och ljus och har stora symmetriskt placerade fönster som släpper in ljus både i långhus och kor. Kyrkorummets slutna, enkelt utförda, bänkinredning bidrar till förankringen i den klassicistiska stilriktningen. Det nyfunna intresset för gotiken visar sig i en rad olika inslag i interiören. Till att börja med är taket uppfört med

ett trågvälv. Väggarna bakom nummertavlorna artikuleras av rektangulära, i putsen förhöjda partier, dekorerade med fyrpass i hörnen och nedsänkta spetsbågiga fält i mitten. Kyrkorummets samtliga fönster är spetsbågiga så även omfattningen kring den södra dörren. Interiören har genomgått en del förändringar varav de flesta utfördes under renoveringen 1954. Bänkinredningen ersattes med en ny som efterliknade den ursprungliga. Läktaren ersattes med en större vilket medförde en extra rad med pelare och utrymme för en första läktarunderbyggnad. I övrigt gavs läktaren en utformning lik den ursprungliga. Vid denna tid ersattes också den ursprungliga orgeln och orgelfasaden. Den ursprungliga fasaden var enligt ritningarna tydligt gotisk i sin utformning vilket frångicks då den nya fasaden utfördes i en mer modernistisk stil. Från 1954 härrör absidfönstrens glasmålningar som bidrar med ett modernistiskt inslag i kyrkorummet. Vid renoveringen 1973 utvidgades läktarunderbyggnaden. Detta medförde att ett antal bänkrader försvann till förmån för installation av toaletter och brudrum.

Dessa renoveringar till trots är Förlösa kyrka en god representant för stileklektismen. Dess grundmönster är nyklassicismens med det ljusa symmetriskt uppbyggda kyrkorummet och de slutna bänkkvarteren utförda med enkel spegeldekor. Nygotiken återspeglas i sin tur främst i detaljerna, såsom väggarnas ornament, spirorna i predikstolens ljudtak och i fönstrens spröjsindelning. Taket trågvälv bidrar också till den nygotiska atmosfären. En viktig del av kyrkorummets gotiska karaktär försvann dock vid bytet av orgelfasad. Kyrkorummet har ett lugnt och harmoniskt formspråk vilket förstärktes efter den senaste färgsättningen vid renoveringen år 2000.

Inventarier

Från den gamla kyrkan härstammar ett krucifix från 1300-talet med den lidande Kristus, inköpt till församlingen 1779. En brudkrona finns också i samlingarna, utförd 1758, en nattvadskalk från 1663 och kyrkans sex ljuskronor tillhör också inventarier från den gamla kyrkan. Församlingen äger också ett flertalet mässingskandelabrar från 1600-talet. På grund av att danska soldaters brände och plundrade både kyrkan och prästgården år 1611 finns det inga medeltida silverföremål i församlingen.

Den nya kyrkans altartavla är utförd av Johan Zackarias Blackstadius 1860 och föreställer den uppstående Kristus, då han möter de förskräckta kvinnorna utanför den öppna graven. Konstnären tillhörde Karl XV:s krets och deltog regelbundet i Konstakademins utställningar mellan 1838-1885. Till den nya kyrkan köptes också en ny predikstol. Den gamla predikstolen från 1713 flyttades över till den nya kyrkan men ersattes kort därefter av den nuvarande. Predikstolen är utförd i en eklektisk stilblandning av nyklassicism, nyrokoko och nygotik. Korgens ornamentik i form av rocailler är nyrokoko och baldakinens spiror och vimperg är utförda i nygotik. Nyrokokon bör särskilt nämnas då den är en stilriktning som sällan används i kyrklig interiör.

Altaret inramas av två fönster i färgat glas utförda av Elvira Larsson-Hjort utförda 1954. Motiven är hämtade ur gamla och nya testamentet. Koret är i övrigt smyckat med en gustaviansk väggklocka, prydd av förgyllda ax och rosor. Två äldre tavlor för psalmnummer finns bevarade och uppsatta i koret. De är tillverkade år 1855, det år som flera av kyrkans äldre inventarier auktionerades ut. Tavlorna är svartmålade och försedda med guldlist och avslutas överst med en spetsbåge.

Förutom de två glasmålningarna i korabsidens fönster visar kyrkorummet upp flera modernistiska inventarier. Exempelvis hänger två målade träreliefer av Helmer Teleman på långhusets västra vägg, ett annat modernistiskt exempel är kyrkorummets belysning som är kompletterad med en cirkelformad krona i korets mitt. De äldre ljuskronorna har försetts med extra belysningspunkter.

Det är i inventarieuppsättningen som kyrkans långa historia går att skönjas. Ljuskronorna i kyrkorummet, krucifixet vid dopaltaret är exempel på inventarier från tiden före kyrkans uppförande. Predikstolen och altarpopsatsen i sin tur, förstärker kyrkans stiltypiska drag då stilbandning var av högsta mode. De modernistiska inventarierna tyder på att Förlösa församling är en aktiv församling där modern konst och utrustning har en självklar plats.

Sammanfattning

På grund av att få inventarier och inget av inredningen härstammar från den gamla kyrkan har byggnaden interiört såsom exteriört fått en tidstypisk utformning. Trots en del tydligt moderna markörer i kyrkans inredning som exempelvis läktarunderbyggnad och orgelfasad har kyrkorummet i allt väsentligt sina ursprungliga karaktärsdrag bevarade och har därmed ett stort kulturhistoriskt värde.

2.5 Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Kyrkobyggnader byggnadsperioden 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Förlösa kyrka, Siv Blomqvist- Linér, Barometern Kalmar 1976

Kyrklig byggnadstradition i Kalmar stift under 1700- och 1800-tal, Manne Hofrén, Särtryck ur "Från Småland till Hellas Allhems förlag 1959